

MASOFAVIY BANLK XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISHNING ASOSIY YO'NALISHLARI, AFZALLIKLARI VA KAMCHILIKLARI

Yuldoshev Suxrob

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
talabasi

Ilmiy rahbar **Tursunov Faridun
Mustafoevich**

Samarqand iqtisodiyot va
servis instituti bank ishi kafedrasi o'qituvchisi
tursunovfaridun4330@gmailcom

Annotatsiya

Mazkur ilmiy ishda masofaviy bank xizmatlarini rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari, ularning iqtisodiy samaradorligi, mijozlarga va banklarga ta'siri hamda mavjud muammolari o'rganiladi. Masofaviy bank xizmatlari – zamonaviy moliyaviy infratuzilmaning ajralmas qismi bo'lib, ular mijozlarga bank xizmatlaridan istalgan joyda va istalgan vaqtda foydalanish imkonini yaratadi. Ushbu xizmatlar bank ishini avtomatlashtirish, operatsion xarajatlarni kamaytirish va mijozlarga xizmat ko'rsatish sifatini oshirishda muhim ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar

Masofaviy bank xizmatlari, Raqamli bank tizimi, Internet banking, Mobil banking, Bank texnologiyalari, Elektron to'lov tizimlari, Moliyaviy texnologiyalar (FinTech), Mijozlarga xizmat ko'rsatish, Axborot xavfsizligi, Bank xizmatlarining soddalashuvi, Innovatsion xizmatlar, Texnik infrastrukturaviy muammolar.

Masofaviy bank xizmatlari zamonaviy bank tizimi rivojlanishining ajralmas bo'lagiga aylangan. Ular yordamida foydalanuvchilar o'z moliyaviy operatsiyalarini filiallarga bormasdan, istalgan joyda va istalgan vaqtda, turli qurilmalar orqali mustaqil amalga oshira olishadi. Bu esa nafaqat qulaylik, balki iqtisodiy samaradorlikni ham oshiradi. So'nggi yillarda raqamli texnologiyalar jadal rivojlanib, banklar o'z xizmatlarini mobil ilovalar, internet-bank tizimlari va boshqa onlayn platformalar orqali taklif etishni kengaytirdi. Masalan, mobil banking orqali mijozlar hisobini ko'rish, valyuta ayirboshlash, kartalarni boshqarish, to'lovlar va o'tkazmalarni bajarish, shuningdek, kredit arizasini yuborish kabi xizmatlardan foydalanishadi. Masofaviy xizmatlarning kengayishi banklar uchun ham bir qator foyda keltiradi. Avvalo, ular filiallarga tushadigan yukni kamaytiradi, mijozlar navbatlarda turishiga ehtiyoj qolmaydi. Operatsiyalar avtomatlashtirilganligi sababli inson xatolari kamayadi, mijozlarga xizmat ko'rsatish sifati oshadi, mijozlar bilan interaktiv aloqa tizimi kuchayadi. Bank uchun esa bu xarajatlarni kamaytirish, operatsion tezlikni oshirish va ko'proq hududni qamrab olish imkonini beradi. Masalan, kichik filial ochish o'rniga, banklar endi raqamli platformalar orqali butun respublika yoki hatto xorijdagi mijozlarga xizmat ko'rsata oladi. Biroq, ularning barchasi bilan bir qatorda, masofaviy bank xizmatlarining keng joriy etilishi qator muammolar va tahdidlarni ham yuzaga chiqaradi. Eng avvalo, bu kiberxavfsizlik masalasidir. Onlayn xizmatlardan foydalanganda foydalanuvchilarning shaxsiy va moliyaviy ma'lumotlarini himoya qilish eng muhim ustuvor vazifa hisoblanadi. Kiberfiribgarlar, fishing hujumlari, viruslar va boshqa noxush holatlar mijozlarga ham, bankning o'ziga ham jiddiy zarar yetkazishi mumkin. Shuning uchun zamonaviy banklar kuchli xavfsizlik tizimlari, shifrlash algoritmlari, ikki faktorli autentifikatsiya kabi usullarni joriy qilishga majbur. Bundan tashqari, raqamli savodxonlik darajasi past bo'lgan aholining ayrim qatlamlari, ayniqsa, yoshi katta kishilar yoki chekka hududlarda yashovchilar masofaviy xizmatlardan to'liq foydalana olmaydi. Bunday holatlarda foydalanuvchilarga tushunarli interfeys, soddalashtirilgan tizimlar, mahalliy tillarda qo'llab-quvvatlash xizmatlari zarur bo'ladi. Bu esa banklar zimmasiga qo'shimcha vazifalarni yuklaydi.

Shu bilan birga, texnik nosozliklar, serverning ishlamay qolishi, internet tarmogʻi uzilishi kabi holatlar ham foydalanuvchilarga noqulaylik tugʻdirishi mumkin. Masofaviy bank xizmatlarining ijtimoiy ahamiyati ham katta. Ular moliyaviy inklyuziyani oshiradi, yaʼni ilgari bank tizimidan foydalana olmagan aholiga ham moliyaviy xizmatlarni taklif etadi. Bu ayollar, nogironlar, tadbirkorlar, talabalar va qishloq joylar aholisi uchun ayniqsa muhim. Bundan tashqari, masofaviy xizmatlar pandemiya, favqulodda holatlar kabi sharoitlarda bank tizimining izchil ishlashiga imkon beradi. Raqamlashtirish orqali davlat iqtisodiyotining moliyaviy barqarorligi mustahkamlanadi, naqd pul aylanmasi kamayadi, tranzaksiyalar shaffoflashadi va iqtisodiy islohotlar jadallashadi. Yana bir jihat shuki, masofaviy xizmatlar orqali banklar shaxsiylashtirilgan xizmatlar taklif eta oladi. Mijozning xarajat odatlari, moliyaviy faoliyati tahlil qilinib, unga mos xizmatlar, takliflar, chegirmalar va hatto individual kredit stavkalari taklif etiladi. Bu esa mijoz sodiqligini oshiradi va bank bilan bogʻliqlikni kuchaytiradi. Koʻplab ilgʻor banklar sunʼiy intellekt va Big Data tahlillaridan foydalangan holda mijozlarga moslashtirilgan interfeyslar, avtomatik maslahatlar va real vaqtli moliyaviy boshqaruv imkoniyatlarini yaratmoqda. Xulosa qilib aytganda, masofaviy bank xizmatlari – bu zamonaviy moliyaviy tizimning asosiy yoʻnalishi boʻlib, u qulaylik, tezkorlik, xavfsizlik va keng qamrovni taʼminlasa-da, shu bilan birga, texnologik, ijtimoiy va xavfsizlik sohalarida hal qilinishi lozim boʻlgan muammolarni ham yuzaga chiqaradi. Bu xizmatlarning toʻliq samaradorligi uchun doimiy yangilanish, texnologik rivojlanish, foydalanuvchi ehtiyojlarini chuqur tushunish va huquqiy bazani moslashtirish zarur.

Masofaviy bank xizmatlarining rivojlanishi nafaqat tijorat banklari faoliyatiga, balki butun moliyaviy tizimning transformatsiyasiga olib kelmoqda. Endilikda raqamli xizmatlar mijozlar ehtiyojlarini faqat qondiribgina qolmay, balki ularni oldindan aniqlab, proaktiv xizmatlarni taqdim etish darajasiga chiqmoqda. Misol uchun, mijoz kartasidagi tranzaksiya maʼlumotlari tahlil qilinib, unga avtomatik byudjet tuzish taklif etiladi, yoki xarajat ortgan taqdirda ogohlantirishlar yuboriladi. Bu esa moliyaviy intizom va boshqaruv madaniyatini rivojlantiradi. Yana bir muhim jihat — masofaviy

xizmatlar orqali banklar innovatsion mahsulotlarni joriy etishga qulay imkoniyat topmoqda. Fintech kompaniyalari bilan hamkorlikda banklar yangi servislar – raqamli omonatlar, QR-kodli to‘lov tizimlari, kontaktless kartalar, virtual bank kartalari, tezkor mikrokreditlar va boshqa ko‘plab xizmatlarni taqdim etmoqda. Bu esa raqobat muhitini kuchaytiradi va banklarni yanada ilg‘or texnologiyalarni joriy etishga undaydi. Masofaviy bank xizmatlarining mamlakat iqtisodiyotiga ijobiy ta’siri ham sezilarlidir. Raqamli to‘lovlarning ulushi ortgani sari “xufyona iqtisodiyot” qisqaradi, tranzaksiyalar shaffoflashadi, soliq tushumlari ortadi. Bundan tashqari, moliyaviy monitoring tizimlari orqali noqonuniy operatsiyalar, pul yuvish holatlari aniqlanishi osonlashadi. Shu sababli ko‘plab davlatlar moliyaviy xizmatlarning raqamlashtirilishini strategik ustuvor yo‘nalish sifatida ko‘rib chiqmoqda. Hozirgi kunda masofaviy bank xizmatlarining rivojlanishi sun’iy intellekt, blokcheyn, biometrik autentifikatsiya, bulutli texnologiyalar kabi ilg‘or yondashuvlar bilan chambarchas bog‘liq. Ayniqsa, blokcheyn asosida ishlaydigan “smart-kontraktlar” orqali bank operatsiyalarini avtomatlashtirish, vositachilarni kamaytirish va ishonchli audit izlarini yaratish imkoniyati paydo bo‘lmoqda. Biometrik identifikatsiya — barmoq izi, yuz tanish, ovozli tasdiqlash — orqali foydalanuvchi xavfsizligi oshadi va parol unutilishi, o‘g‘irlanishi muammosi kamayadi. Shuningdek, masofaviy xizmatlarning ekologik foydasi ham mavjud. Hujjatlarning raqamli ko‘rinishda yuritilishi, elektron arizalar, onlayn shartnomalar, to‘lov kvitansiyalarining raqamli nusxalari qog‘oz sarfini kamaytiradi, bu esa ekologik barqarorlikka hissa qo‘shadi. Bundan tashqari, bank mijozlarining mobil qurilmalardan foydalanishi orqali transport xarajatlari, yo‘l harajati va vaqt yo‘qotish kamayadi, bu ham umumiy iqtisodiy samaradorlikni oshiradi. O‘zbekistonda ham bu yo‘nalishda faol qadamlar tashlanmoqda. Aholining moliyaviy raqamli savodxonligini oshirish, banklarning IT infratuzilmasini kuchaytirish, xizmatlar sifati bo‘yicha standartlarni belgilash, FinTech loyihalarini qo‘llab-quvvatlash orqali masofaviy xizmatlar kengaymoqda. Raqamli bank xizmatlari orqali mikrokreditlash, “Buy Now Pay Later” xizmatlari, onlayn omonatlar, va “digital onboarding” (ya’ni bankka bormagan holda ro‘yxatdan o‘tish)

xizmatlari tez sur'atlar bilan rivojlanmoqda. Masofaviy bank xizmatlarining istiqboli shubhasiz porloq. Kelajakda bu xizmatlar orqali nafaqat oddiy moliyaviy operatsiyalar, balki sug'urta, investitsiya boshqaruvi, pensiya rejalarini shakllantirish, va hatto raqamli aktivlar bilan savdo qilish imkoniyati ham kengayadi.

Xulosa

Masofaviy bank xizmatlarini rivojlantirish bank sektorining innovatsion o'sishiga xizmat qiluvchi muhim yo'nalishdir. U mijozlarga qulay, tezkor va xavfsiz xizmat ko'rsatishni ta'minlab, banklar uchun esa operatsion xarajatlarni kamaytirish va raqobatbardoshlikni oshirish imkonini beradi. Shu bilan birga, bu xizmatlar aholining moliyaviy inklyuziyasini kengaytirish va bank xizmatlarining ommabopligini ta'minlashda muhim vositadir. Biroq, raqamli savodxonlikning pastligi, texnik nosozliklar va kiberxavfsizlik muammolari mavjud bo'lib, ularni hal etish uchun kompleks yondashuv zarur. Kelgusida texnologik yangiliklarni joriy etish, kadrlar salohiyatini oshirish va huquqiy asoslarni takomillashtirish orqali masofaviy bank xizmatlarining barqaror rivojlanishini ta'minlash mumkin.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Abdukarimov A.A., Murodov Yo.M. – Bank ishi. – T.: “IQTISOD-MOLIYA”, 2022.
2. Toshpo'latova G.X. – Innovatsion bank xizmatlari va ularning rivojlanish yo'nalishlari. – T.: “Ilm Ziyo”, 2021.
3. Xayitov Sh.Sh. – Bank marketingi va zamonaviy xizmat ko'rsatish texnologiyalari. – T.: “IQTISODIYOT”, 2019.
4. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki – Raqamli moliyaviy xizmatlarni rivojlantirish strategiyasi (2021–2025). – www.cbu.uz
5. World Bank (2020) – Digital Financial Services: Challenges and Opportunities

6. OECD (2021) – Financial Markets, Digitalisation and Inclusion.